

Међународни научни скуп: ЕВРОПА И ИСТОЧНО
ПИТАЊЕ (1878-1923) - ПОЛИТИЧКЕ И
ЦИВИЛИЗАЦИЈСКЕ ПРОМЕНЕ, Београд,
9-12. децембра 1999.

У оквиру широког научног пројекта Историјског института САНУ под називом *Сусрећ цивилизација на Балкану*, већ традиционално, по пети пут, у Београду су се средином децембра месеца прошле године окупили научници из десетак земаља света (Бугарске, Француске, Немачке, Велике Британије, Грчке, Израела, Италије, Румуније, Русије, Украјине и Сједињених Америчких Држава), као и колеге из наше земље да размене мишљења, укажу на проблеме и понуде нове одговоре на питања из оквира теме: *Европа и источно питање (1878-1923) - политичке и цивилизацијске промене*. За разлику од досадашњих скупова одржаних у оквиру овог пројекта (1994 - Босна и Херцеговина од средњег века до новијег времена; 1995 - Европа и Срби; 1996 - Ислам, Балкан и велике силе; 1997 - Сусрет или сукоб цивилизација на Балкану?), тема прошлогодишњег скупа била је проблемски и хронолошки ужа, али одабрана стога што и у домаћој и у страниј историографији владају различити погледи на "Источно питање", те да се, поред политичких и дипломатских проблема, осветле и "цивилизацијске промене у најширем смислу - дакле друштво, култура, економија Југоисточне Европе и духовни хоризонти епохе 1878-1923", како је у поздравној речи на почетку скупа истакао др Славенко Терзић, директор Историјског института САНУ и председник Организационог одбора за припрему ове конференције.

Сама чињеница да су у одбору за припрему овог научног скупа узели учешћа неки од најеминентнијих домаћих историчара (проф. др Михаило Војводић, академик Славко Гавриловић, академик Милорад Екмечић, проф. др Драгољуб Живојиновић, академик Василије Крстић, академик Чедомир Попов и др Славенко Терзић), као и позната имена историографске науке из иностранства (проф. др Жан-Пол Блед, проф. др Дејвид Мекензи, проф. др Едгар Хеш и академик Виталиј Шеремет), представљала је одличну основу за отварање квалитетног научног дијалога о овом, иако кратком, изузетно важном раздобљу из историје Југоисточне Европе.

Немогуће је у кратком приказу поменути све учеснике ове конференције, као и теме њихових саопштења, али било би неоправдано не истаћи два уводна реферата академика Чедомира Попова под насловом "Европска дипломатија и српско питање 1878-1914" и академика Милорада Екмечића који је говорио о "Месту Берлинског конгреса у српској историји", а који су дали изванредне основе даљој расправи и потакли читав низ питања о којима се расправљало све време трајања скупа. Изузетно занимање побудило је саопштење проф. др Рафаела Израелија, из Тел Авива, који је говорио о односу Европе и ислама на примеру Босанске кризе, изванредно повезујући прошлост и садашњост, у жељи да понуди одговор на питање: шта се може очекивати у будућности. Размишљања проф. др Драгољуба Живојиновића изнета у саопштењу "Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца: да или не" су прави пример савременог критичког научног приступа капиталним темама српске историје новијег времена.

Иако је већина колега из иностранства покушала да пружи поглед на источно питање из призме политике и дипломатије њихових држава (Јелена Гускова: Балкан и улога Горчакова у формирању историјских традиција руске дипломатије; Ардуино Ањели: Италијанско интересовање за анексију Босне и Херцеговине до Балканских ратова (1908-1913); Борис Старков: Руска армија на Балкану и њен утицај на источно питање у политици европских држава 1920-1923; Панајотис Харитос: Питање суверенитета Додеканеза од лозанског уговора до коначног решења (1923-1948). Остаци источног питања и тенденције његовог савременог оживљавања; Агоп Гарабедјан: Мировни уговор у Севру и јерменско питање; Румјана Конева: Бугарска интелигенција између "истока" и "запада". Културно политичка схватања и деловање (1878-1918); Светлана Панченко: Источно питање у руској и украјинској историографији 19. и 20. века, било је и оних који су своја излагања посветили општијим питањима, где је пре било могуће понудити на научну проверу своја размишљања и поставити нова питања, него пружити целовите одговоре (Џон Бурнс: Јека историје не јењава. Сва "питања" остају отворена; Наталија Нарочницка: Источно питање као одраз религиозно-филозофских и геополитичких противречности светске историје. Од Берлинског конгреса до Версаја; Павел Рудјаков: О питању еволуције схватања "источног питања" у контексту смене историјских епоха (друга половина 19-20. век); Димитриос Пулакос: Источно питање и геополитика). Неколико домаћих колега посветило је своја излагања месту и улози политике великих сила према српском народу и балканским земљама у посматраном периоду (Славенко Терзић: Аустро-Угарска и Балкан (1878-1908): Планови о преуређењу и доминацији; Радослав Распоповић: Црна Гора у политици великих сила 1878-1903; Александар Раствовић: Велика Британија и српско питање 80-их година 19. века). Говорило се и о улози српске елите у збивањима након Берлинског конгреса (Латинка Перовић: Политичка елита у Народној скупштини 1878-1883; Даница Петровић-Милојевић: Политичка елита и друштво у Србији (1878-1903): пример Српске народне странке), култур-

олошком аспекту источног питања (Милош Ковић: Источно питање као културни проблем: Светислав Симић и Српски књижевни гласник 1901-1911), виђењу источног питања из пера страних путника (Марко Дого: Начело националности на Балкану после Берлинског конгреса према једном савременом италијанском писцу; Љубодраг Ристић: Схватања и тумачења источног питања у енглеским путописима о српским просторима - 19. век), а презентирана је и досад непозната грађа која се односи на ову проблематику (Људмила Зелењина: Публикације материјала руских војних агената у Србији од 1870-их до 1910. године; Мирјана Маринковић: Два турска виђења прилика на Балкану после Берлинског конгреса).

Очигледно је на основу наведених примера да се није говорило, као што се можда могло очекивати, само о политици и дипломатији, иако су оне, природно, биле у жижи интересовања већине учесника скупа. Говорило се и о неким аспектима историје друштва, културе, економије, историје политичке мисли...

На моменте веома полемична, али заснована на чврстим чињеницама и научним погледима на проблеме, расправа која је вођена након сваке од шест пленарних седница је можда један од највећих успеха ове конференције. Показало се да је то прави начин на који колеге из различитих научних средина и са суштински супротним погледима на одређена питања могу да унапреде своја знања, прихватајући аргументе опонента или доказујући своје становиште. Једно од питања око кога се водила најбурнија дискусија било је питање узрока, смисла и циљева настанка југословенске државе 1918. године, и у том оквиру стварање српске политичке и интелектуалне елите.

Скуп *Европа и источно питање (1878-1923) - политичке и цивилизацијске промене* добио је и подршку Програма партиципације UNESCO-а. Надамо се да ће такву подршку добити и наредни скупови, те да ће се добра традиција децембарских научних дијалога у Историјском институту САНУ у Београду наставити још дуги низ година.

Мр Ема МИЉКОВИЋ-БОЈАНИЋ